

گزارش همایش نکوداشت نود و ششمین سالگرد شهادت میرزا کوچک خان با عنوان «میرزا کوچک خان در آینه اسناد ملی ایران»

پژوهشکده اسناد سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران به مناسبت نکوداشت نود و ششمین سالگرد شهادت میرزا کوچک خان، همایش یک‌روزه با عنوان «میرزا کوچک خان در آینه اسناد ملی ایران» را با مشارکت و مرکز بازشناسی نهضت جنگل و بنیاد شهید انقلاب اسلامی رأس ساعت ۹ صبح روز دوشنبه ۱۳۹۶/۹/۱۳ در سالن دکتر پرهام ساختمان سازمان اسناد ملی برگزار کرد.

در ابتدا دکتر کنارودی دبیر علمی همایش از روند شکل‌گیری این همایش، از ابتدا تا زمان برگزاری و دعوت از اساتید و پژوهشگران برای شرکت در همایش و ارائه مقالات و برنامه‌ریزی و برگزاری سه جلسه پیش از همایش گزارشی ارائه کردند. آنگاه جناب آقای عزیزی دبیر اجرایی همایش به شرکت‌کنندگان و مدعوین خیرمقدم گفته و از روند برنامه‌ریزی همایش و همکاری‌هایی که در برگزاری نمایشگاه اسناد در این همایش تلاش کردند، تشکر نمودند. سپس آقای اصغر نیا رئیس مرکز بازشناسی نهضت جنگل از نحوه همکاری این مرکز در برگزاری همایش و همچنین برگزاری چندین همایش در سال‌های پیش از این به مناسبت درگذشت میرزا کوچک‌خان اشاره کردند. بعد از آن، چند تن از پژوهشگران تاریخ معاصر و نهضت جنگل تازه‌ترین پژوهش‌های خود را با تمرکز بر اسناد سازمان اسناد ملی و دیگر مراکز اسنادی ارائه دادند.

سخنران نخست این همایش سیدعلی کسایی از اعضای هیئت علمی سازمان اسناد و کتابخانه ملی بود که مقاله خود را با عنوان «مقدمه‌ای بر شناخت منابع موجود درباره میرزا کوچک‌خان در سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران» ارائه داد. وی با معرفی آثار موجود در سازمان مزبور، آن‌ها را به منابع تاریخی مکتوب، منابع دیداری-شنیداری، اسناد، پایان‌نامه‌ها و مقالات تقسیم کرده و به علت عدم دسترسی به برخی از این آثار اشاره کردند. از جمله مواردی که مورد توجه و نقد ایشان قرار گرفت، نحوه واژه‌گزینی و استفاده از کلمات مرکب برای معرفی اشخاص بود. از نظر کسائی قرارنگرفتن اسامی رجال و واژه‌ها در داخل گیومه یکی از موارد

عدم دسترسی صحیح اسناد و مدارک از سوی جست‌وجوگران این سازمان است.

سخنران دوم دکتر عباس پناهی عضو هیئت علمی پژوهشکده گیلان‌شناسی بود. عنوان سخنرانی او «تأثیر منابع تاریخی نهضت جنگل بر تاریخ‌نگاری توده‌ای ایران» بود. دکتر پناهی در واقع به مآخذشناسی توصیفی نهضت جنگل و مقایسه برخی از آثار نوشته‌شده دربارهٔ نهضت جنگل و شخص میرزا کوچک‌خان و تأثیر آن آثار در تاریخ‌نگاری دوران بعد از نهضت جنگل پرداختند. وی منابع تاریخی مربوط به نهضت جنگل را به شش قسم مآخذ و کتاب‌های اصلی جنبش جنگل که توسط نزدیکان، کوشندگان و شاهدان عینی جنبش اعم از موافقان و مخالفان نگارش شده، تقسیم کردند. دسته دیگر خاطرات کارگزاران دولت‌های روسیه و انگلیس و حتی برخی از فعالان جنبش که در اصل اروپایی بودند و جذب نهضت جنگل شده بودند. دسته سوم اسناد و مکاتبات سیاسی گزارش‌های سفارت‌خانه‌ها و کنسولگری‌ها است. دسته چهارم تحقیقات جدید داخلی و خارجی است و دسته پنجم آثار هنری نزدیک به دوره موردنظر که در دفاع و یا تکذیب نهضت جنگل شکل گرفته و دسته ششم روزنامه‌ها و مآخذ مطبوعاتی است که علیه نهضت جنگل و یا در دفاع از آن به نگارش درآمده است.

سخنران بعدی این همایش دکتر مجید تفرشی سندپژوه و پژوهشگر مستقل در لندن بود. موضوع سخنرانی وی «تئودور روتشتین سفیر مختار اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی در ایران و جنبش جنگل» بود. دکتر تفرشی با معرفی پیشینه و سرگذشت روتشتین و فعالیت‌های سیاسی و روزنامه‌نگاری ایشان در لندن و همکاری با سوسیالیست‌های مخالف حکومت تزاری و نزدیکی او به دستگاه دیپلماسی بریتانیا و همچنین دولت تازه‌تأسیس اتحاد شوروی اشاره کردند. ایشان در بخشی از سخنان خود علت انتخاب روتشتین را به واسطه آشنایی با دولتمردان بریتانیایی و سیاست‌های دولت انقلابی شوروی و وصل کردن سه ضلع مهم در سیاست آن روز ایران یعنی شوروی، بریتانیا و دولت مرکزی ایران دانستند. روتشتین که مرد آگاه به مسائل خاورمیانه و ایران بود پس از مدت کوتاهی که تلاش او برای نزدیک کردن میرزا کوچک‌خان و نهضت او به دولت شوروی بی‌ثمر شد، به نزدیک کردن دولت مرکزی با شوروی و از طرف دیگر بریتانیای کبیر دست زد. روتشتین پس از بازنشستگی با احترام در مسکو زندگی کرد. در بریتانیا نیز او و خانواده‌اش علی‌رغم سوسیالیست و روسی بودن همواره مورد احترام دولتمردان و سیاستمداران بودند.

سخنران دیگر این همایش مصطفی نوری پژوهشگر پژوهشکده اسناد سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران بود که با موضوع «جنبش جنگل و ارتباط آن با حرکت‌های مشروطه‌خواهی و ضد رژیم قاجاری در مازندران و گرگان» به بیان دیدگاه‌های خود پرداخت. وی در ابتدا به مخالفت سردار مؤید سوادکوهی و فرزندان ایشان با حکومت وقت قاجار و ارتباط گرفتن

آنان با دیگر مشروطه‌خواهان در قضایای بندر گز و مقابله با نیروهای محمدعلی‌شاه اشاره کرد و آنگاه به بیان نحوه ارتباط نیروهای جنگل و مخصوصاً سعدالله‌خان درویش با برادران سوادکوهی پرداخت. در پایان نیز به علت مخالفت و جدایی این نیروها در مازندران اشاره کردند.

سخنران دیگر همایش نکوداشت میرزا کوچک‌خان، دکتر قربانعلی کنارودی عضو هیئت‌علمی پژوهشکده اسناد سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران بود. موضوع سخنرانی او «بررسی جامعه‌شناختی نهضت جنگل بر مبنای نظریه تغییرات اجتماعی» بود. وی با بیان این نکته که نظریات جامعه‌شناسی درباره تغییرات و جنبش‌ها می‌تواند در شناخت بهتر نهضت جنگل به پژوهشگران کمک کند، به روند شکل‌گیری و ادامه نهضت جنگل با توجه به ایدئولوژی متکی بر اتحاد اسلامی و ایرانیت پرداخت. بخش دیگری از سخنان دکتر کنارودی به نحوه تغییرات و تحولات در درون نهضت جنگل و علت کاهش هیجانات انقلابی و رواج افراطی‌گری و ضدیت با رهبران اصلی حرکت و نهضت و به‌وجود آمدن ضد حرکت و جنبش در درون نهضت جنگل و عدم همراهی و هم‌آوازی کنش‌گران اولیه نهضت اختصاص داشت. اختلاف در بین نیروهای جنگل موجب سستی و ضعف و افول نهضت جنگل و تسلیم برخی از یاران میرزا و فرار برخی دیگر از همراهان او به شوروی شد و در نهایت شهادت میرزا انجامید. سخنران پایانی همایش دکتر ناصر عظیمی دوبخسری عضو هیئت‌علمی دانشگاه گیلان و صاحب کتاب «تاریخ اجتماعی و اقتصادی گیلان از صفویه تا پایان قاجاریه» بود. موضوع سخنرانی وی «میرزا کوچک‌خان پیش از جنبش جنگل» بود. دکتر عظیمی در یک سیر تاریخی به نشو و نما می‌رساند که میرزا در مدارس رشت به‌عنوان تنها اطلاعات تاریخی قبل از مشروطه اشاره کرد. آنگاه به نحوه ورود میرزا به حرکت مشروطه‌خواهی و رفتن به همراه دیگر هم‌فکران و مشروطه‌خواهان به تهران و جریان فتح تهران اشاره داشت. سپس در بخش دیگری از سخنان خود به ماجرای خلع محمدعلی‌شاه و اخراج او به روسیه تزاری و به‌دنبال آن کودتای محمدعلی‌شاه و ورود او به ترکمن‌صحرا و درگیری مجاهدان تهران و مازندران و گیلان اشاره کرده و مجروح‌شدن و انتقال میرزا به باکو و تفلیس را بخش دیگری از سرگذشت سیاسی میرزا دانست. دکتر عظیمی در بخش دیگری از سخنان خود اشاره کرد که پس از آشنایی میرزا با اتحاد اسلام، وی به رشت آمده و ابتدا به‌صورت پنهانی و با گرفتن اجازه ورود از کنسول روسیه در رشت فعالیت خود را در غالب اتحاد اسلام آغاز و بلافاصله به همراه شش نفر از یاران خود به تولم رفته و با ارسال بیانی‌های به رشت و انتشار آن در بین مردم نهضت خود را اعلام کرد.

در بخش اختتامیه همایش آقای محمدحسن اصغر نیا مسئول مرکز بازشناسی نهضت جنگل به نمایندگی از برگزار کنندگان همایش از دست‌اندرکاران برگزاری همایش عوامل و نیروهای پژوهشکده اسناد و سازمان اسناد و کتابخانه ملی، مرکز بازشناسی نهضت جنگل و بنیاد شهید انقلاب اسلامی تقدیر و تشکر به عمل آوردند. این همایش در ساعت ۱۵ به پایان رسید.

در این همایش بیش از ۵۰ سند موجود در سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران درباره میرزا کوچک‌خان و نهضت جنگل در قالب یک نمایشگاه در معرض دید شرکت‌کنندگان قرار گرفت.

